

dr Maria J. Zajączkowska
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy

Kompetencje komunikacyjne nauczycieli akademickich w świetle informacji zwrotnej od studentów

Oswoić się ze zmianą

Dokonujące się przemiany we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego mają swoje odbicie w nowych zjawiskach, jakie występują w systemie oświatowym. Okres transformacji zmienia, przewartościowuje i modernizuje edukację. Zmiany w systemie edukacji obejmują również oświatę dorosłych, wprowadzając zasady demokracji i **podmiotowości**.¹

Zjawisko podmiotowości jest szczególnie istotne w szkołach wyższych, gdzie świadomi uczestnicy procesu edukacyjnego decydują o jego przebiegu. Nie wszystkie szkoły i nie wszyscy ich organizatorzy oraz uczestnicy zrozumieli do dziś istotę i wartość zasad demokracji, uspołecznienia i podmiotowości w edukacji. Potrzebne i oczekiwane są zmiany w metodach nauczania, które z dyrektywnie nauczających powinny stać się organizacją uczenia się pod kierunkiem. Ta zmiana wymaga nie tylko czasu, ale i podręczników akademickich specjalnie przygotowanych dla dorosłych oraz przeszkolenia nauczycieli akademickich, które powinno pomóc im przejść z rutyny nauczającej do organizowania aktywności poznawczej studiujących. Andragogika szkolnictwa wyższego, której przedmiotem badań jest proces nauczania i wychowania w szkole wyższej: „pomaga w racjonalnym, wolnym od złudzeń i uprzedzeń, postrzeganiu przez nauczycieli akademickich swojej działalności dydaktycznej i wychowawczej”². Spostrzeganie to każe widzieć studentów jako dorosłych ludzi, którzy, jakkolwiek podatni na oddziaływanie wychowawcze i dydaktyczne, zachowują swoje poczucie dorosłości, godności i autonomii. Stąd wynikająca konieczność przestrzegania zasad nauczania w szkole wyższej:

- zasada **podmiotowego** traktowania studentów, jako podstawowego wyznacznika implikującego pozostałe zasady:
- zasadę racjonalnej i konstruktywnej współpracy nauczyciela akademickiego ze studentami, zasadę zgodności poszukiwań naukowych, myślenia i uzasadniania,
- zasadę sprawdzania, kontroli i oceny skuteczności nauczania,
- zasadę samodzielnego i twórczego myślenia.

Na początku lat 90-tych, po odejściu od „oświaty dorosłych” na rzecz „edukacji dorosłych”, zaczęto uwzględniać aktywność edukacyjną jednostki ludzkiej dokonującej autonomicznych wyborów w tej dziedzinie. Podważono sens „wychowania dorosłych”, „kształcenia osobowości dorosłych” na rzecz „wspomagania rozwoju dorosłych”³.

Dlatego wydaje się konieczne wprowadzenie problematyki andragogicznej w strukturę studiów wyższych, szczególnie pedagogicznych, ale także na inne kierunki studiów wyższych

---

¹ J. Pułturzycki, *Tradycje, osiągnięcia i kierunki rozwoju szkolnictwa dla dorosłych* (w:) T. Aleksander (red.), *Teraźniejszość i przyszłość edukacji dorosłych*, Toruń 1999, s. 97.

² L. Tuross, *Andragogika ogólna*, Warszawa 1999, s. 298.

³ J. Kargul, *Edukacja dorosłych w ponowoczesnym świecie*, „Chowanna” 2003 t.1 s.149-202.

przygotowujących studentów do pełnienia roli nauczycieli w trudnym, bo zmieniającym się społeczeństwie.

Współczesny nauczyciel akademicki przygotowany do pracy z dorosłymi, to nauczyciel umiejący i lubiący z nimi pracować. Obok wiedzy przedmiotowej posiada on wiadomości z zakresu psychologii człowieka dorosłego, socjologii, polityki, ekonomii i nowoczesnych technik edukacyjnych⁴. Współczesnego nauczyciela akademickiego próbuje się charakteryzować w trzech wymiarach: jako pracownika dydaktycznego, naukowego i wzoru osobowego. Szczególnie aspekty dydaktyczny i osobowościowy dydaktyka są istotne z punktu widzenia potrzeb studentów, w tym komunikacyjnych. Jako pracownik dydaktyczny powinien zdobywać on wciąż nową wiedzę w swojej specjalności, mieć kontakt z praktyką, szczególnie pedagogiczną, posługiwać się różnymi, niestereotypowymi metodami kształcenia, gromadzić **informacje zwrotne** od studentów na temat prowadzenia z nimi zajęć. Jako wzór osobowy powinien charakteryzować się autentycznością, empatią i akceptacją wyrażoną uważnym, cierpliwym słuchaniem oraz postawą aktywną **opartą na informacji zwrotnej** i wyrażoną w rozumieniu oceniającym⁵.

To, jak nauczyciel ujmuje świat, jakie są jego postawy i oczekiwania w stosunku do szkoły, do zadań edukacyjnych i do siebie, jak ocenia siebie samego w świetle uznawanych wartości, stanowi o wartości kontaktu dialogicznego nauczyciel – uczeń. **Kompetencja komunikacyjna** nauczyciela opiera się na wiedzy i posługiwaniu się nią w sytuacjach komunikacyjnych, adekwatnie do warunków i uczestników tej sytuacji. Ważna w tym procesie jest akceptacja słuchania i **udzielania informacji zwrotnej**, która stanowi jedno z założeń psychologii humanistycznej, upatrującego szans samorealizacji człowieka, jego wszechstronnego rozwoju własnych zdolności w warunkach pomyślnego procesu komunikowania się. Polegać on powinien na otwartości komunikacji, zaufaniu do ludzi, akceptacji procesu porozumiewania się partnerów, rozumieniu empatycznym, aktywnym słuchaniu, **używaniu informacji zwrotnych**, powstrzymaniu się od krytycznych uwag.

Tak rozumiana komunikacja może nosić miano „dialogu komunikacyjnego” jako idei określającej podstawy sytuacji edukacyjnej. Dialog komunikacyjny traktuje obie strony procesu poprzez ich sposób bycia, umożliwiając zrozumienie siebie i innych, a strony interakcji dopasowują się i łączą swe odrębne działania w działania połączone. Dwu podmiotowość działania w dialogu oparta jest na **działaniu zwrotnym** i zakłada umożliwienie wymiany myśli, ocen, uczuć⁶.

Z badań wynika, że młodzież akademicka wysoko ceni **komunikatywność**, tolerancję, otwartość na studentów i partnerstwo w ich traktowaniu.⁷

Wprowadzenie w teorię i praktykę edukacyjną pojęcia podmiotowości łączy się z humanistycznym stosunkiem do procesu kształcenia oraz interpersonalnym i bez lękowym komunikowaniem się w jego trakcie. **Komunikowanie się stanowi niezbędny warunek doświadczania podmiotowości ucznia – studenta w procesie edukacyjnym**. Chodzi tu o różne sposoby komunikowania się w celu wymiany informacji. W czasie komunikowania się uczestnicy procesu dydaktycznego zawsze na siebie oddziałują. Rzecz w tym, by proces ten spełniał warunki skutecznej i poprawnej komunikacji interpersonalnej⁸.

⁴ A. E. Wesołowska, *Edukacja niestacjonarna w perspektywie kształcenia ustawicznego*, „Edukacja Dorosłych” 4/1998, s. 9-17.

⁵ M. Łobocki, *Trzy wymiary nauczyciela akademickiego w kształceniu pedagogicznym* (w:) K. Duraj-Nowakowa (red.), *Nauczyciele akademicki w procesie kształcenia pedagogów*, Kraków 1999, s. 36.

⁶ W. Kubiak, *Interpretacyjny model interakcji podstawą dialogu edukacyjnego* (w:) M. Dudzikowa (red.), *Nauczyciel-uczeń. Między przemocą a dialogiem. Obszary napięć i typy interakcji*, Kraków 1996, s. 71.

⁷ C. Banach, *Pedagogia o edukacji nauczycielskiej* (w:) K. Duraj-Nowakowa (red.), *Nauczyciele akademicki w procesie kształcenia pedagogów*, Kraków 1999, s. 389.

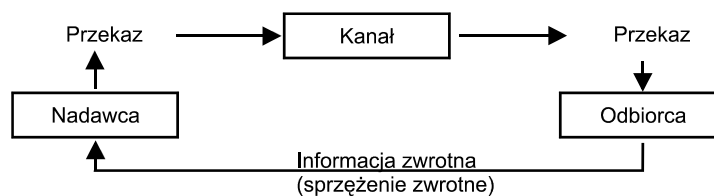
⁸ W. Puślecki, *Kształcenie wyzwalające w teorii i praktyce edukacyjnej* (w:) B. Śliwerski (red.), *Pedagogika alternatywna – dylematy teorii*, Kraków 2000, s. 180.

Polubić feedback

Podstawowym celem komunikacji międzyludzkiej jest koordynacja zachowań instrumentalnych i interpersonalnych osób podejmujących aktywność komunikacyjną (wg koncepcji Z. Nęckiego i A. Awdziejewa „Koordinacji długoterminowej: wymiany informacji i uzgadniania ewaluacji”)⁹. Intencją podstawową takiej komunikacji jest wzajemne oddziaływanie poprzez wymianę znaków słownych i bezsłownych. **Komunikowanie interpersonalne** to podejmowana w określonym kontekście wymiana werbalnych, wokalnych i niewerbalnych sygnałów (symboli) w celu osiągnięcia lepszego poziomu współdziałania. Oprócz sytuacji, w której rozmówcy dążą do koordynacji aktualnych działań bądź natychmiastowego uzgodnienia konkretnych działań przyszłych, istnieje komunikowanie, którego celem jest budowanie podstawy przyszłych ewentualnych wspólnych działań, uzgodnienie wizji świata z uzgodnionym systemem wartościowania, ewaluacji świata i jego elementów¹⁰. Najważniejszy z punktu widzenia komunikacji interpersonalnej podział informacji, to podział na wypowiedzi dotyczące:

- obiektywnych stanów rzeczy, weryfikowalnych przez sprawdzalne procedury,
- subiektywnych, wewnętrznych stanów i przeżyć nadawcy.

Aby porozumienie było skuteczne, trzeba zadbać, by komunikacja miała charakter dwukierunkowy, tzn. by wystąpiło w niej nie tylko przekazanie komunikatu, ale i informacja zwrotna będąca odpowiedzią na jego treść i formę.

Ryc.1. Prosty model procesu komunikacji społecznej

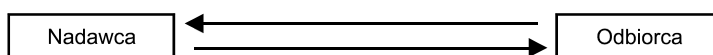
Źródło: D. Elsner, *Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Chorzów 1999, s. 191

Informacja zwrotna jest istotnym elementem komunikacji społecznej. Jeśli występuje, to jest to komunikacja dwukierunkowa (dialog, dyskusja). Brak informacji zwrotnej tworzy komunikację jednokierunkową (monolog, wykład).

Gdy nadawca i odbiorca zajmują tę samą pozycję społeczną, to uproszczony model procesu komunikacji społecznej wygląda następująco:

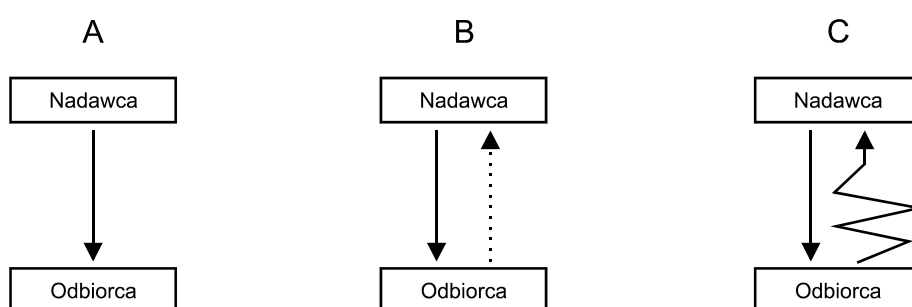
⁹ Z. Nęcki, *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996, s. 126

¹⁰ *Ibidem*

Ryc.2. Uproszczony model dwustronnej komunikacji społecznej
Źródło: D. Elsner, *Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Chorzów 1999, s. 192

W działaniach edukacyjnych model taki występuje bardzo rzadko, bo rzadko występują tu układy partnerskie. Działania edukacyjne charakteryzują układy hierarchiczne, w których dominuje ułomne komunikowanie się, bez feedbacku¹¹.

Ryc. 3. Schematy komunikacji społecznej typowe dla układów hierarchicznych: A) schemat komunikacji jednostronnej, B) przekazywanie informacji zwrotnej słabej, C) informacji zwrotnej gwałtownej

Źródło: D. Elsner, *Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Chorzów 1999, s. 193

Słabsza informacja zwrotna występuje w obawie przed reakcją wyżej stojących, zaś gwałtowna – jako wybuch nagromadzonych, powstrzymywanych emocji. Mogą one mieć miejsce w sytuacjach niereagowania na sygnały odbiorcy (w tym przypadku studentów). **Feedback** (pojęcie zapożyczone z teorii i praktyki zarządzania) w wersji tłumaczonej jako informacja zwrotna (sprzężenie zwrotne) oznacza przekazywanie informacji zwrotnej służące dążeniu do doskonałości i perfekcji w działaniu. Może stać się ona narzędziem doskonalenia pracy nauczyciela akademickiego; w praktyce jednak jest niedoceniana¹².

Liczne wskazówki do poprawnego przekazywania i odbierania informacji zwrotnych podnoszą kwestię barier w przepływie informacji. Mogą to być na przykład nieprawidłowe kontakty między nadawcą i odbiorcą, obraźliwy sposób przekazu, brak zaufania do nadawcy, negatywne doświadczenia w przekazywaniu informacji zwrotnej. Mianem „barier”, czy też „zapór komunikacyjnych” określa się wszystkie czynniki, które utrudniają zrozumienie przekazu zawartego w wypowiedzi oraz powstrzymują lub blokują skuteczność komunikowania się¹³. Bariery komunikacyjne są reakcjami o wysokim stopniu ryzyka – ich wpływ na komunikację jest często negatywny.

Czynniki sprzyjające powstawaniu barier w komunikacji interpersonalnej możemy podzielić, wg. Nęckiego, na trzy grupy. Są to:

¹¹ D. Elsner, *Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Chorzów 1999, s. 190

¹² *Ibidem*, s. 189

¹³ M. Rzeczowska, strona internetowa *Komunikacja interpersonalna*, <http://www.mediweb.pl/psyche.html>, stan z dnia 2 kwietnia 2006 r.

- trudności wynikające z treści komunikatów,
- zakłócenia procesu komunikowania,
- cechy zachowań konwersacyjnych poszczególnych rozmówców¹⁴.

O ile oczywiste wydawać się mogą trudności wynikające z treści komunikatów z racji poruszanej na zajęciach ze studentami specjalistycznej problematyki, o ile typ drugi barier (zakłócenia) jest stosunkowo łatwy do likwidacji lub regulacji (np. poprawa słabego nagłośnienia, wywietrzenie sali, ustalenie zasady nie spóźniania się na zajęcia), o tyle trzeci rodzaj barier - cechy zachowań konwersacyjnych poszczególnych rozmówców - to grupa trudności barierotwórczych, która ma swe źródła przede wszystkim w cechach charakterystycznych dla emisji i recepcji przekazów przez poszczególnych rozmówców. Część z tych cech ma charakter trwały, niezmienny. Zmienność zachowań konwersacyjnych jest bardzo duża – ten sam wesoły i sympatyczny w towarzystwie człowiek może w na zajęciach być zupełnie poważny, wręcz zasadniczy a nawet mrukliwy. Do cech tych należą, między innymi, wkład konwersacyjny, jaki każdy uczestnik konwersacji oferuje w rozmowie – bariera może pojawić się, kiedy czyjś wkład okaże się zbyt duży lub zbyt mały. Innymi czynnikami są też siła przebiecia rozmówcy w konwersacji, dynamika stylu mówienia, spójność między kanałami werbalnym, wokalnym i niewerbalnym oraz drobne zakłócenia lingwistyczne, takie jak: zająknięcia, powtórzenia, ominięcia, pomyłki językowe czy zdania niedokończone¹⁵. Każdego z nauczycieli akademickich można scharakteryzować poprzez jego zachowania konwersacyjne.

Można jednakże, dzięki tej wiedzy, zmienić klasyczny stereotyp nieprzyjaznej, a przynajmniej mało zrozumiałej komunikacji między nauczycielem (dydaktykiem) a uczniem (studentem), na nowoczesną, przystającą do potrzeb współczesnej edukacji. Dobrym pomysłem wydaje się wykorzystanie na przykład propozycji C. Christensena dotyczącej nauczania, ujętej syntetycznie w pięciu stwierdzeniach: (1) Otwartość, pomoc i troska ze strony nauczyciela zwiększają możliwość efektywnego uczenia się przez studentów. (2) Owocne dyskusje wymagają poczucia bezpieczeństwa i intelektualnej otwartości. (3) Nieduże wymagania dają najlepsze rezultaty. (4) Cierpliwość i niewielki nacisk nauczyciela sprzyjają uczeniu się studentów. (5) Wiara, zabawa i zaangażowanie są najistotniejszymi składnikami dobrego nauczania.¹⁶ Są to, jak widać, przede wszystkim pożądane cechy osobowościowe (życzliwość), umiejętności metodyczne (zabawa, stopniowanie wymagań) i społeczne (właściwa komunikacja).

Wykorzystać ewaluację

Informacja zwrotna w edukacji może służyć do **samooceny pracy nauczyciela**. Znaczenie tak rozumianego pojęcia samooceny jest szersze niż zazwyczaj przedstawia je literatura i nawiązuje do ewolucji, jaka przechodzi pojęcie oceny w edukacji od wydawania sądów wartościujących do zbierania i wykorzystywania informacji o przebiegu procesu nauczania oraz uczenia się.

Samoocena polega na zbieraniu informacji o swojej pracy, do wykorzystywania jej dla pogłębiania kompetencji zawodowych, aby planować ich rozwój i ulepszać praktykę. Dla właściwej samooceny należy postawić następujące pytania: 1. W jakich sytuacjach

¹⁴ Z. Nęcki, *op. cit.*, s. 183-210.

¹⁵ *Ibidem.*, s. 201-210.

¹⁶ J. Stewart (red.), *Mosty zamiast murów – podręcznik komunikacji interpersonalnej*, Warszawa 2003, s. 582

dydaktycznych dokonuję samooceny ? 2. Jakie informacje staram się zbierać ? 3. Skąd czerpię te informacje ? 4. Jak je wykorzystuję ?

Najbardziej polecane sposoby zbierania informacji zwrotnej przez nauczycieli akademickich przybierają postać:

- ankiety dla studentów
- formularzy zbierających refleksje nauczyciela po przeprowadzeniu zajęć ze studentami w określonym czasie
- formularza do koleżeńskiej superwizji i scenariusza rozmowy superwizyjnej¹⁷.

Wypowiedzi dotyczące procesu oceniania i ewaluacji to komunikaty odnoszące dany obiekt do pewnej skali wartości. Wartościowanie nie jest procesem poznawczym, jest procesem porównywania pewnych obiektów do pewnej skali według określonego systemu kryteriów. Istotą wypowiedzi ewaluacyjnych jest przekazanie, w sposób jawny lub ukryty, swojej oceny jakiegoś obiektu¹⁸.

Dzięki takim informacjom przekazywanym anonimowo, nauczyciel akademicki zmuszany jest niejako do samokontroli i samooceny, szczególnie w kontekście prowadzonych przez niego zajęć. Celowość gromadzenia tego rodzaju informacji występuje tylko wtedy, kiedy nauczyciel akademicki rzeczywiście nosi się z zamiarem usprawniania i unowocześniania swojej pracy dydaktycznej. W przeciwnym razie krytyczne wypowiedzi studentów pod jego adresem mogą wzbudzić w nim uprzedzenie do nich i być przyczyną frustracji¹⁹.

Obserwacja codziennego życia edukacyjnego wskazuje na celowe odcinanie dopływu informacji zwrotnej, bo jest ona niepomyślna, nie odpowiada racjom urzędowym, pochodzi od nieodpowiedniej osoby, nie współgra z systemem wyznawanych wartości. Tymczasem osoby nauczające nie mogą funkcjonować bez wiedzy o tym, czy ich praca odpowiada wymaganiom, oczekiwaniom, potrzebom i celom studiujących. Bez ewaluacji nie jest możliwe utrzymanie wysokiego poziomu kształcenia²⁰.

Instytut Politologii PWSZ od czterech lat prowadzi stałą ewaluację pracy dydaktycznej swoich pracowników, m.in. pod postacią ankiety kierowanej do studentów. Procedura jest opracowana od początku i doskonała: kwestionariusze ankiet rozdaje się do wypełnienia studentom na zajęciach (ćwiczeniach, konwersatoriach i wykładach) przed końcem semestru i przed sesją zaliczeniowo-egzaminacyjną z powodów zrozumiałych - zwiększenia obiektywności wypowiedzi studentów. Ankiety są anonimowe i określają z imienia i nazwiska osobę dydaktyka. Wypełnione druki zostają przez starostów grup zebrane i w zaklejonych kopertach oddane do dyrektora instytutu, a następnie przekazane kierownikom zakładów do analizy. Z wypowiedziami anonimowych studentów zapoznają się prowadzący zajęcia. Jest to, jak się okazuje, jeden z bardziej stresujących momentów dla nich, choć z reguły raczej miły w efekcie.

Z wybranych kilku tysięcy ankiet „na chybił trafił” (celem analiz nie było zestawienie statystyczne, lecz ilustracja zagadnienia) zdecydowano się odczytać kilkaset, których podmiotami ocenianymi byli zarówno ćwiczeniowcy – magistry, jak i wykładowcy - doktorzy oraz, sporadycznie, profesorowie specjaliści różnych dziedzin, ze zróżnicowanym stażem pracy i różnym doświadczeniem dydaktycznym. Do zacytowania wybrano swobodne wypowiedzi z 50 ankiet, w których studenci studiów dziennych i zaocznych, wszystkich lat, zdecydowali się na napisanie swoich spostrzeżeń, uwag i ocen. Wiele z nich jest do siebie podobnych, w dużej części się powtarzają; więc dość arbitralnie skupiono się na tych, które dotyczą pożądaných z punktu widzenia nowej dydaktyki zachowań. Niżej pogrupowano

¹⁷ J. Chodnicki, A. Kołodziejczyk, J. Królikowski, *Ocenianie*, Warszawa 1998, s. 163

¹⁸ Z. Nęcki, *op. cit.*, s. 126

¹⁹ M. Łobocki, *op. cit.*, s. 35

²⁰ A. Szabo, *Metody pracy edukatora*, Radom 1997, s. 34

wypowiedzi wg klucza:umiejętności dydaktyczne i metodyczne, cechy osobowościowe i umiejętności komunikacyjne.

Umiejętności dydaktyczne i metodyczne:

- *prowadzący posiada wyjątkowe zdolności pedagogiczne-bardzo dużo nauczyłam się dzięki tym zajęciom. Formy oceniania bardzo sprawiedliwe,*
- *ćwiczenia odbywały się w miłej atmosferze, były bardzo interesujące, zaliczenie było sprawiedliwe,*
- *dobrze prowadzone zajęcia, konkretne i jasne wymagania, dobry kontakt ze studentami, sprawiedliwe oceny i wzór dla innych ćwiczeniowców*
- *Interesująca forma zaliczenia, duże zaangażowanie prowadzącego, ciekawe tematy wykładów*

Bariery:

- *Zbyt duże wymagania w stosunku do studentów, prowadząca nie wkłada zaangażowania aby zainteresować przedmiotem,*
- *Nie został przedstawiony program zajęć, nie zostały określone wymagania,*
- *Wykład prowadzony monotennie, brak dyscypliny na wykładzie, problem z ocenianiem studentów.*
- *Aktywność osób jest oceniana na podstawie kilku słów, niekoniecznie związane z tematem*
- *Brak mi słów na temat pana, za bardzo wgłębia się w szczegóły*
- *Wysokość oceny zależała od czynników znanych i rozumianych tylko przez pana ćwiczeniowca*
- *Bez zbędnych komentarzy.Szkoda słów, szkoda wkładu długopisowego*

Cechy osobowościowe:

- *Chodziłam na zajęcia z wielką przyjemnością, jego szeroko pojęta męskość spowodowały uwielbienie do jego osoby*
- *Jedyny wyrozumiał ćwiczeniowiec*
- *Pan magister J. Jako jedyny z kilku sympatycznych ped. w tej szkole zawsze zwracał się do nas po ludzku nie uwłaczając naszej godności osobistej.Jestem zadowolona z formy prowadzenia przez niego zajęć,*
- *Widać duży szacunek dla studentów ze strony pana dr*
- *miła, taktowna, pomocna, doradzi*
- *Potrafi nawiązać wspaniałe kontakty ze studentami, nie ma napiętej atmosfery*
- *Żywy, uroczy człowiek*

Bariery:

- *Pani doktor za każdym razem się spóźniała na zajęcia-nigdy za to nie przeprosiła, z lekceważeniem odnosi się do studentów.*
- *Dr S. powinien częściej się uśmiechać*
- *Traktowanie studentów jak gimnazjalistów*
- *Przed zajęciami odczuwaliśmy strach*

- *Pani ma złość do całego świata, zero uśmiechu*

Umiejętności komunikacyjne:

- *Przyjazna atmosfera zajęć i trochę humoru*
- *Dobrze rozumiany*
- *bardzo wiarygodny sposób prowadzenia, ciekawy, delikatnie ukierunkowujący studenta*
- *Potrafił zainteresować i zaangażować całą grupę*

Bariery:

- *Stosunek do studenta bardzo lekceważący (w tym odbieranie prywatnych telefonów podczas wykładów),*
- *Pan J. ma złą dykcję i trudno go zrozumieć*
- *Pani często śpi na zajęciach, jak czytamy referaty*
- *Pani B. jest osobą złośliwą przez co kontakt z nią był bardzo utrudniony*
- *Faworyzowała chłopców - bardzo miła, piękna i szkoda, że ma męża*
- *Nie podobała mi się forma prowadzenia zajęć, że pani się spóźniała lub nie przychodziła, informując 5 minut przed rozpoczęciem zajęć*
- *Wykładowca ma dużą wiedzę ale nie potrafi tego przekazać*
- *Nieciekawe wykłady, Nuda !!!*

Ewaluacja edukacyjna niezbędna jest do umożliwienia oceny jakości kształcenia oraz oceny skuteczności wprowadzania zmian i nowych rozwiązań. Jest to proces diagnostyczny – oceniający, zawierający elementy pomiaru, osądu i decyzji. W procesie ewaluacji porównuje się ze sobą rzeczywiste działania z oczekiwanymi rezultatami oraz dostarcza zainteresowanym informacji zwrotnej po to, by ocenić te rezultaty i w razie potrzeby podjąć stosowne działania.

Pojęcie ewaluacji wprowadzono do terminologii edukacyjnej wraz z przełomem lat 90. ubiegłego wieku, wzbogacając edukacyjną praktykę. Zwrócono uwagę na to, by przedsięwzięcia, ich procesy oraz cykle były zakończone ewaluacją (oceną). Przedmiotem ewaluacji może być wszystko, co wymaga poprawy lub udoskonalenia. **Ewaluacja to:**

- zbieranie, analiza i interpretacja danych
- ocena wartości działań przez osoby, których te działania dotyczą
- ocena wpływu, jaki te działania wywarły przy pomocy dobranych metod i narzędzi
- wyciągnięcie wniosków i podjęcie decyzji²¹.

Ewaluacja może być przeprowadzana w trakcie procesu lub po jego zakończeniu w formie monitoringu, ewaluacji częściowej, ewaluacji końcowej bieżącej summatywnej i ewaluacji odroczonej²².

Najczęściej stosowane narzędzia służące ewaluacji w dydaktyce to arkusz prosty do przeprowadzenia ewaluacji, arkusz pogłębiony, sprawdzający, PIWO. Prosty zawiera następujące pytania:

- Jakimi były nasze cele?
- Które z nich zostały zrealizowane i w jakim stopniu?
- Co powinno być udoskonalone?

Jeżeli ewaluację postrzegać się będzie jako element wewnętrzny wszelkich działań instytucji, zaplanowany i realizowany przez jej pracowników, określających jej cele,

²¹ D. Elsner, K. Knafel, *Jak organizować Wewnętrzne Doskonalenie Nauczycieli?*, Chorzów 2000, s. 177

²² *Ibidem*, s. 178

przedmiot, zakres i sposób prowadzenia, może wówczas ewaluacja wspomagać rozwój tych placówek.

Dzisiejszej edukacji akademickiej potrzebna jest zmiana na lepsze. W naszym języku brakuje pozytywnych i wspierających informacji w procesie edukacyjnym, nie uwłaczających godności człowieka ze strony nauczyciela – nadawcy. Nadawca w sposób konkretny powinien eksponować to, co można zmienić, podając sądy opisowe, a nie wartościujące i pamiętać, że sposób przekazywania informacji zwrotnych zdradza poglądy i przekonania ich nadawcy. Odbiorca-student powinien być zainteresowany treścią informacji i próbować ją zrozumieć, a także decydować o jej wykorzystaniu.

Informacja zwrotna służy do zmniejszenia zakresu niedookreśloności, istotnego zwłaszcza w dziedzinie edukacyjnej. Nie zawsze i nie każda informacja zwrotna jest zbierana i używana w edukacji. Niewykorzystany pozostaje w ten sposób jeden z prostych i tanich sposobów zmiany na lepsze.

Bibliografia

1. Ablewicz Krystyna, *Język pedagogiki czy nauczycieli?* (w:) Kwartalnik Myśli Społeczno-Pedagogicznej „Teraźniejszość. Człowiek. Edukacja” 3/1998
2. Banach Czesław, *Pedagodzy o edukacji nauczycielskiej* (w:) Krystyna Duraj-Nowakowa (red.), *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 1999
3. Chodnicki Jerzy, Kołodziejczyk Andrzej, Królikowski Jacek, *Ocenianie*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 1998
4. Elsner Danuta, *Wokół nowych pojęć i znaczeń*, BTiW MENTOR, Chorzów 1999
5. Elsner Danuta, Krystyna Knafel, *Jak organizować Wewnątrzszkolne Doskonalenie Nauczycieli?*, BTiW MENTOR, Chorzów 2000
6. Goźlińska Elżbieta (red.), *Reforma kształcenia zawodowego*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 1997
7. Kargul Józef, *Edukacja dorosłych w ponowoczesnym świecie*, „Chowanna” 2003 t.1
8. Kotusiewicz Alicja Anna (red.), *Myśl pedeutologiczna i działania nauczyciela*, Wydawnictwo ŻAK, Wrocław-Białystok 1997
9. Kubiak Wiesława, *Interpretatywny model interakcji podstawą dialogu edukacyjnego* (w:) Maria Dudzikowa (red.), *Nauczyciel-uczeń. Między przemocą a dialogiem. Obszary napięć i typy interakcji*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 1996
10. Łobocki Mieczysław, *Trzy wymiary nauczyciela akademickiego w kształceniu pedagogicznym* (w:) Krystyna Duraj-Nowakowa (red.), *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 1999
11. Nęcki Zbigniew, *Komunikacja międzyludzka*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1996
12. Pułturzycki Józef, *Tradycje, osiągnięcia i kierunki rozwoju szkolnictwa dla dorosłych* (w:) Tadeusz Aleksander (red.), *Teraźniejszość i przyszłość edukacji dorosłych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999
13. Puślecki Władysław, *Kształcenie wyzwajające w teorii i praktyce edukacyjnej* (w:) Bogusław Śliwerski (red.), *Pedagogika alternatywna – dylematy teorii*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 2000
14. Rzeczkowska Maria, strona internetowa *Komunikacja interpersonalna*, <http://www.mediweb.pl/psyche.html>, stan z dnia 2 kwietnia 2006 r.
15. Stewart John (red.), *Mosty zamiast murów – podręcznik komunikacji interpersonalnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003
16. Szabo Alicja, *Metody pracy edukatora*, Ośrodek Kształcenia i Doskonalenia Kadr Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 1997
17. Szabo Alicja, *Organizacja procesu doskonalenia . Suplement*, Ośrodek Kształcenia i Doskonalenia Kadr Instytutu Technologii i Eksploatacji, Radom 1997
18. Tuross Lucjan, *Andragogika ogólna*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 1999
19. Wesołowska Eugenia Anna, *Edukacja niestacjonarna w perspektywie kształcenia ustawicznego*, „Edukacja Dorosłych” 4/1998